

<https://helda.helsinki.fi>

Tekijänoikeudellinen oikeuskäytäntö v. 2010-2018, osa I

Norrgård, Marcus

2019-06-05

Norrgård , M , Sund-Norrgård , P & Kasi , M-M 2019 , ' Tekijänoikeudellinen oikeuskäytäntö v. 2010-2018, osa I ' , Defensor Legis : Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja , Vuosikerta. 100 , Nro 3 , Sivut 259-276 .

<http://hdl.handle.net/10138/306773>

unspecified

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

TEKIJÄNOIKEUDELLINEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ V. 2010–2018, OSA I

1 Johdanto

1.1 Artikkelisarjan tarkoitus

Tämä on ensimmäinen artikkeli kolmen artikkelin sarjassa, jonka tarkoituksena on luoda yleiskatsaus vuosien 2010–2018 tekijänoikeutta ja lähioikeuksia koskevaan oikeuskäytäntöön. Olemme pyrkineet ottamaan huomioon kaikki meidän näkemyksemme mukaan relevantit korkeimman oikeuden ratkaisut, markkinaoikeusratkaisut ja tekijänoikeusneuvoston lausunnot. Hovioikeuksien ratkaisujen osalta on mahdollista, ettemme ole löytäneet kaikkia ratkaisuja, joilla on tekijänoikeudellinen ulottuvuus. Emme esitysteknisistä syistä ole edes pyrkineet mainitsemaan jokaisen ratkaisun jokaista relevanttia seikkaa jokaisessa kohdassa.

Perinteisemmistä oikeustapauskommentaarista poiketen tarkoituksenamme on asettaa tapaukset systemaattisesti oikeaan kontekstiin tarkastelemaan niissä ajankohtaistuneita oikeuskysymyksiä. Pääpaino katsauksessa on ratkaisuissa ja niiden esittelyssä. Muilla oikeuslähteillä on ainoastaan taustoitava rooli, eikä tässä artikkelisarjassa ole pyritty keräämään ja esittelemään niitä systemaattisesti. Koska samassa ratkaisussa voi ajankohtaistua useampikin oikeuskysymys, on eräät ratkaisut mainittu useammassa kohdassa.

Tähän *ensimmäiseen artikkeliin* olemme, johdantoluvun lisäksi, sisällyttäneet neljä lukua, joiden

aiheena ovat teoslajit ja teoskynnyksen arviointi sekä kokoomateokset, yhteisteokset sekä yhteenliitetyt teokset.

1.2 Aineisto

Korkeimman oikeuden ratkaisujen (KKO) ohella tässä yleiskatsauksessa on otettu huomioon markkinaoikeuden ratkaisut (MAO), hovioikeustasoisia ratkaisuja sekä tekijänoikeusneuvoston lausunnot (TN). Nämä olemme keränneet Finlex-tietokannasta, markkinaoikeuden kotisivuilta (markkinaoikeus.fi) sekä IPR University Centerin arkistosta ja Oikku-tietokannasta (ipruc.fi). Hovioikeusratkaisujen osalta olemme tukeutuneet niihin ratkaisuihin, jotka löytyvät IPR University Centerin arkistosta sekä Oikku-tietokannasta. TN:n lausuntojen osalta olemme huomioineet ne, jotka on julkaistu neuvoston omilla verkkosivuilla (minedu.fi/tekijänoikeusneuvosto).

Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa toimivan TN:n lausunnot muodostavat tänä päivänä ylivoimaisesti suurimman osan Suomessa annetuista tekijänoikeutta koskevista ratkaisuista. TN, joka tekijänoikeuslain (TekijäL) 55 §:n nojalla ”avustaa opetusministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyssä sekä antaa lausuntoja tämän lain soveltamisesta” käsittelee lausunnoissaan muun muassa teostasoa, taloudellisia ja moraalisia oikeuksia, julkista esittämistä, tekijänoikeuden

rajoituksia ja tekijänoikeuden siirtymistä. TN ei lausu muiden oikeudenalajien tulkinnasta,¹ eikä myöskään ota kantaa näyttökysymyksiin tai sopimusriitoihin. TN:n lausunnot ovat suosituksen luonteisia, eivätkä siis oikeudellisesti sido tuomioistuinta tai osapuolia. Tästä huolimatta, tuomioistuinten ovat perinteisesti noudattaneet TN:n linjauksia.

2 Teoslajit

TekijäL 1 §:ssä on esimerkkiluettelo niistä teoslajeista, jotka voivat nauttia tekijänoikeudellista suojaa. Lainkohdan mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla. Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävää piirustusta tai graafista taikka plastillisesti muotoiltua teosta sekä tietokoneohjelmaa.

Vaikka lainkohdan sanamuoto viittaa siihen, ettei rajoituksia olisi, Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) tuoreen ratkaisun C-310/17 *Levola Hengelo v. Smilde Foods* valossa makujen tekijänoikeussuoja on asetettu kyseenalaiseksi. Perustelujen mukaan ”teoksen käsite edellyttää välttämättä tekijänoikeussuojan kohteen sellaista ilmaisua, joka avulla suojan kohde voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti, vaikka tämä ilmaisu ei välttämättä olisikaan pysyvä” (k. 40). Kohdan 42 mukaan ”[e]lntarvikkeen maun täsmällinen ja objektiivinen tunnistaminen ei kuitenkaan ole mahdollista”, joten juuston maku ei voi olla teos. Näin ollen Suomesakaan elintarvikkeen maku ei saa suojaa.

Myös TekijäL 5 luvun mukainen lähioikeudellinen suoja voi tulla ajankohtaiseksi. Esimerkiksi tietokannat voivat, aineiston valinnan ja järjestelyn

itsenäisyyden ja omaperäisyyden asteesta sekä aineiston määrästä riippuen saada varsinaista teos-suojaa (TekijäL 1 §), tietokantasuojaa (TekijäL 49.1 § 2 kohta) tai luettelosuojaa (TekijäL 49.1 § 1 kohta). Teoskynnyksen ylittävä valokuva saa tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla, mutta muut valokuvat saavat ainoastaan valokuvasuojaa (TekijäL 49 a §).

3 Teoskynnyksen arviointi

3.1 Teoskynnyksen käsite

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että kyseessä on *teos*, eli kirjallinen tai taiteellinen tuotos, joka ylittää teoskynnyksen/yltää teostasoon (TekijäL 1 §). Näin on, jos kyseinen tuotos on *itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos*. Erään määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Edellytyksenä ei ole ainutkertainen uutuus, vaan teoksen on oltava tekijälle uusi. On periaatteessa mahdollista, että kaksi toisistaan tietämätöntä tekijää luovat saman teoksen ja saavat siihen toisistaan riippumatonta suojaa. Tuotteen laadulla, sen aikaansaamiseksi vaaditulla työllä tai tietomäärällä ei ole merkitystä. Tekijänoikeus suojaa lisäksi vain teokselle annettua ilmenemismuotoa, ei esimerkiksi teoksen aihetta tai sen taustalla olevaa ideaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla tekijälle.

Teoskynnyksen ylittyminen ratkaistaan tapauskohtaisesti. Teoskynnyksen taso vaihtelee eri teoslaajien kohdalla, mikä käy ilmi myös seuraavassa luvussa käsitellyistä ratkaisuista.

3.2 Perinteisten kirjallisten teosten teoskynnys

Oikeuskirjallisuudessa² ja TN:n oikeuskäytännössä kirjallisten teosten teoskynnystä on pidetty alhai-

¹ Esim. lausunnossa *TN 2012:2 (Valokuvauskielto)* TekijäL ei ollut esteenä taidenäyttelytilojen kuvauskiellolle. Kysymys kiellon muusta mahdollisesta oikeusperustasta ei kuulunut TN:n toimivaltaan.

² Esimerkiksi *Pirkko-Liisa Haarmann*, *Immateriaalioikeus*, Talentum 2014, s. 58 sekä *Kristiina Harenko – Valtteri Niiranen – Pekka Tarkela*, *Tekijänoikeus*, Talentum pro 2016, s. 19.

sena. Niiden teossuojaa on arvioitu esimerkiksi *sananelvalintojen, lauserakenteen sekä asioiden esitysjärjestyksen* itsenäisyyden ja omaperäisyyden perusteella.

Teossuojaa ovat saaneet esimerkiksi lukion vuosikertomus (*TN 2011:6*), 140-sivuinen lisensiaattityö (*TN 2014:15*) sekä kalatutkimusraportti (*TN 2015:5*), kun niiden aihe oli ilmaistu *omaperäisin sananelvalinnoin* siten, ettei kenenkään muun katsottu päätyvän samaan lopputulokseen ryhtyessään vastaavaan työhön. Myös ammattikorkeakouluopiskelijan kirjoittaman englanninkielisen, 22-sivuisen opinnäytetyön kuvineen, kaavioineen ja taulukoineen katsottiin asiassa *TN 2018:9 (Opinnäytetyö)* saavan teossuojaa. TN:n mukaan ”[s]anojen valitsemisen, yhdistämisen ja järjestämisen kautta on tässä tapauksessa syntynyt omaperäinen ja itsenäinen kokonaisuus”³ (s. 3).

Lausunnossa *TN 2013:19 (Koulutussuunnitelma)* TN katsoi myös viranomaisen sisällöllisiä edellytyksiä koskevaa ohjeistusta noudattaen laaditun koulutussuunnitelman olevan TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu teos. Lausuntopyyntö liittyi kahden psykoterapiakoulutuksen koulutussuunnitelman samankaltaisuusarvioon, jonka esikysymyksenä arvioitiin hakijan laatiman koulutussuunnitelman teosluonnetta. Vastineenantajan mukaan Valviran koulutussuunnitelmia koskenut ohjeistus asetti psykoterapiakoulutuksille pakollisen asiasisällön sekä rakenteet, joiden pohjalta luominen ei voinut johtaa itsenäiseen ja omaperäiseen lopputulokseen. Tietosisältöä puolestaan ei voitu monopolisoida yhdelle toimijalle.

TN:n mukaan ohjeistus määrittäi vain yleisellä tasolla koulutussuunnitelmien sisältöön liittyvät edellytykset asettamatta ”merkittäviä” rajoituksia ilmaismuodolle tai -järjestykselle. Päinvastoin sisällön ilmaisemiseksi oli olemassa useita eri tapoja. Myöskään vähäisessä määrin käytetty psykoterapia-alan ammattisanasto ei merkittävästi rajoittanut kirjoittajan sananelvalintoja. Vaikka lähtökohtana oli tietojen suojaamattomuus, suunnitelmien

sisältö ilmensi riittävällä tavalla kirjoittajan vapaita ja luovia valintoja.

Myös sellaisen alkuperäisteoksen, jonka suoja-aika on päättynyt, pohjalta tehty käännös voi nauttia suojaa kirjallisena teoksena, mikäli käännöksen kielelliset ja sisällölliset ratkaisut ovat siten itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne riittävät teoskynnyksen ylittymiseen (*TN 2010:6 (Käännös)*).

Itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä vastaan puhuvia seikkoja ovat puolestaan olleet, että aihe on esitetty pelkistetysti, yleisellä tasolla ja pyrkimättä jalostamaan sitä omaperäiseksi. Muun muassa näillä perustein TN ei lausunnossa *TN 2010:12 (Hankeesitys)* pitänyt kuusisivuisesta ”ohjeiden mukaisesti täytetystä lomakkeesta ja sen liitteestä” koostuvaa hanke-esitystä taikka sen osia tai yksittäisiä termejä teoksina. Taustalla olevan idean lyhyt, tavanomainen ja yksinkertainen kirjallinen ilmaiseminen ei ilmentänyt riittävästi tekijän persoonallista luomistyytä. Omaperäisyyttä vastaan puhuivat mm. ranskalaisten viivojen, epätäydellisten virkkeiden sekä lyhyiden ilmaisujen ja yksittäisten sanojen käyttö, joiden johdosta ilmaisu oli jätetty ”yleiselle tasolle ja keskeneräiseksi pyrkimättä jalostamaan sitä omaperäisemmäksi” (s. 6).

Myöskään elektroniikkaverkkokaupan tuoteselosteet tai niiden osat eivät saaneet suojaa lausunnossa *TN 2010:5 (Tuoteselosteet)*, kun ne koostuivat tuotteiden *ominaisuuksien, toimintojen, käytömahdollisuuksien ja hinnan kuvailemisesta alalle tavanomaisella kielellä*. Asiassa oli kyse 4–5 virkettä pitkien tuoteselosteiden tekijänoikeuden väitetyistä loukkauksesta. Hakijan mukaan niissä yhdistyi hänen vuosien ammattikokemuksensa sekä esituotantoversion testaaminen, valmistajan tuotetietoihin perehtyminen ja sanamuotojen hiominen ymmärrettävään muotoon. Myös ominaisuuslista oli harkittu kokonaisuus, joka koostui ostopäätöstä silmällä pitäen oleellisista tiedoista. TN ei pitänyt tuote-esittelyitä tarpeeksi omaperäisinä. Merkitystä oli käytetyn kielen tavanomaisuudella, työskentelyn rutiininomaisuudella sekä tuoteominais-

³ Korostus tässä.

suuksien kuvaamisen asettamalla reunaehdoilla. Samaan johtopäätökseen oli päädytty aiemmassa lausunnossa TN 2001:9.

Myös yksittäisten *luentodiojen* sekä niiden muodostaman kokonaisuuden suoja on tullut arvioitavaksi. Lausunnossa **TN 2012:1 (Sähkötekniikan laskutehtävät)** 134 luentokalvosta koostuva sähkötekniikan luentosarja ylitti kokonaisuutena teoskynnyksen, kun tekijä oli tehnyt ”itsenäisiä valintoja ja laittanut erityisesti kalvojen alkuosaan persoonallisia lisäyksiä, kuten ohjeita ja huomautuksia, jotka luentokalvokokonaisuuden osina antavat kalvosarjalle omaperäisen ja itsenäisen ilmeen” (s. 9). Luentodiat ja diasarja koostuivat lyhyistä lauseista, elektroniikalle tavanomaisista elementeistä, laskukaavoista ja piirroksista. Vaikka ne pitivät siten sisällään yleisesti tunnettuja tietoja, teorioita ja oppeja, niihin sisältyvä kirjallinen ilmaisu oli edellä mainituin perustein riittävän itsenäinen ja omaperäinen.

Toiseen johtopäätökseen päädyttiin lausunnossa **TN 2012:6 (Koulutusmateriaali)** 38 diasta koostuvan koulutusmateriaalin ja sen yksittäisten elementtien osalta. Tekstissä oli käytetty *tavanomaista yleiskielen ja ammattialan sanastoa*, eikä kyseessä ollut ”joukko omaperäisiä ilmaisuja vaan pikemminkin ainoa tai yksi harvoista vaihtoehtoista sananvalinnaksi ilmaistaessa kyseessä olevaa aihetta” (s. 4). Myöskään tiettyjen toimintavaiheiden välttämättömän suoritusjärjestyksen perusteella määräytyvää esitysjärjestystä ei voitu pitää omaperäisenä.

Helsingin hovioikeus (HelHO) viittasi sanottuun lausuntoon riita-asiassa **HelHO 22.3.2013 Nro 909 Dnro S 11/1501 (VIA-koulutusmateriaali)** arvioi-
dessaan loukkauksen esikysymyksenä sitä, saiko kanteen perusteena oleva 34 PowerPoint-diasta koostuva koulutusmateriaali suojaa. Ilmaisujen omaperäisyyden ja luovien persoonallisten valintojen lisäksi arvioitavaksi tuli se, oliko ”koulutusmateriaali kokonaisuudessaan siinä määrin omaperäinen, ettei kukaan muu voisi päätyä samanlai-

seen lopputulokseen laatiessaan aiheesta koulutusmateriaalia” (s. 5). Näin katsottiin olevan.

Teoksen *aihe, juoni, ideat, aiheen käsittelyä ohjaava metodi, teema, periaatteet tai teokseen sisältyvät yksittäiset tiedot* eivät saa teossuojaa – ainoastaan niiden teoskynnykseen yltävä kirjallinen (tai graafinen) ilmenemismuoto voi tulla suojatuksi. Suojan kohteena ei tällä perusteella ole voinut olla patentin eri innovaatioiden hyödyntämistä koskeva liiketoimintamalli sellaisenaan, sen tavoitteet, keinot, tiedot tms. (**TN 2010:14**) tai käsikirjoituksen idea (**TN 2012:14**; lausunnon mukaan tekijänoikeus ei ulottunut päähenkilöihin, pääajatukseen tai tapahtumiin)⁴. Niin ikään haastattelutekstiin sisältyneet tiedot ja tarinan juonet olivat vapaasti hyödynnettävissä samaa aihetta käsitelleessä kirjassa (**TN 2014:5 (Haastatteluteksti)**).

MAO hylkäsi loukkausväitteen asiassa **MAO:258/16 (Musikaali)**, koska kantajan musiikaalteoksen tekijänoikeussuoja ei kattanut ”tosi-asiatietoja taikka teoksen aihetta tai ideaa sellaisenaan” (kohta 19). Siten vastaajien musiikaalissa oli voitu käsitellä samaa henkilöhahmoa ja käyttää joiltakin osin samoja tai samankaltaisia seikkoja ja tapahtumia loukkaamatta kantajan tekijänoikeutta.

Oikeuskäytännössä on sovellettu lähtökohtaa, jonka mukaan teoksen osa ei ylitä teoskynnystä, jos teos ei kokonaisuutenakaan sitä tee. Ratkaisussa **HelHO 5.3.2015 Nro 322 Dnro S 14/407 (Kani-standardi)** oli kysymys ruotsinkielestä käännetyn kanistandardin sekä sen yksittäisten osien teosluonteesta arvioimisesta. Valittaja vaati tekijänoikeutensa vahvistamista kääntämiinsä ja laatimiinsa standardin osioihin. HelHO:n mukaan valittajan aineiston hajanaisuuteen liittyvä ongelma oli vältettävissä ”arvioimalla koko teosta [...], sillä mikäli kani-standardi kokonaisuutena ei yllä teoskynnykseen, ei sen osakaan lähtökohtaisesti voi tätä tehdä” (s. 6). Hovioikeus ei katsonut teoksen ylittävän standardeille niiden luonteen ja käyttötarkoituksen takia asetettua korkeaa teoskynnystä. Asiat oli ilmaistu lyhyin ja yksinkertaisin lauserakentein, kuvaukset

⁴ Kyse oli kahden käsikirjoituksen samankaltaisuusarviosta. TN ei pitänyt tekstinäytteitä identtisinä, vaan niissä oli kyse saman idean ilmaisemisesta kiertoilmauksin, ei tekijänoikeudella suojatussa muodossa.

olivat rakenteeltaan samankaltaisia ja samoista virkeistä koostuvia. Alkuperäisversiossa käytetty ammattikieli ja vaatimus eri kieliversioiden vastaavuudesta rajoittivat myös merkittävästi kääntäjän mahdollisuutta tehdä omaperäisiä ja itsenäisiä valintoja. Standardi ei saanut suojaa myöskään jälkiperäisteoksena tai luettelona.

3.3 Yksittäisten sanojen ja ilmaisujen teossuoja

EUT on asiassa C-5/08 (Infopaq I) katsonut, että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. TN on kuitenkin monissa lausunnoissaan todennut, että lyhyet lauseet ja yksittäiset sanat jättävät niin rajoitetusti tilaa tekijän luoville valinnoille, ettei niiden pääsääntöisesti ole katsottu saavuttavan niiltä edellytettyä *poikkeuksellisen korkeaa itsenäisyyden ja omaperäisyyden astetta*.

Asiassa **TN 2015:3 (Keskustelupalsta)** katsottiin, etteivät keskustelupalstan lyhyet viestit ”esimerkiksi pelkkinä myöntävinä tai kieltävinä kommentteina aiempiin viesteihin” usein ole riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä teossuojan saamiseksi (s. 4). Sen sijaan laajemmat ja ilmaisultaan rikkaammat viestit saattoivat tapauskohtaisen arvion perusteella saada suojaa, minkä vuoksi niiden esittäminen hakutulosten yhteydessä edellytti lupaa.

Myöskään autoelektroniikan tehtävien kirjalliset elementit eivät asiassa **TN 2012:1 (Sähkötekniikan laskutehtävät)** saaneet suojaa, sillä ne olivat lyhyitä ja tavanomaisia lauseita, jotka koostuivat elektroniikan tavanomaisista käsitteistä ja merkeistä. Lyhyiden sekä laskutehtäville tyypillisen muodon vuoksi kuka tahansa tehtävän laatija olisi voinut päätyä esittämään vastaavan ongelman samalla tavoin.⁵

Kaunokirjallisuuden osalta lyhyiden ilmaisujen teosluonnetaan on arvioitu lausunnossa **TN 2010:11 (Lause)**. Siinä oli kyse kaunokirjallisesta teoksesta julkaistun lauseen ”Kuningas kutsui narrin kilis-

timellä luokseen” käyttämisestä toisessa teoksessa. Lause ei ollut tarpeeksi omaperäinen ja itsenäinen. TN kiinnitti huomiota erityisesti siinä käytettyyn yleiskielen sanastoon sekä lauseen mittaan ja rakenteeseen. Perusteluissa korostettiin myös *saduille ja tarinoille tavanomaisten hahmojen vapaanapitotarvetta*: tällaisina hahmoina esiintyvien ”[kuninkaan] ja narrin keskinäisen vuorovaihtuksen tavanomaista kuvaamista ei ole syytä monopolisoida yhdelle kirjoittajalle” (s. 5).

Kirjallisen ilmenemismuodon rytmiikka on esittämisyjärjestyksen ja -tavan ohella ollut yksi teostason ylittymisen arviointikriteereistä. Tapauksessa **TN 2013:2 (Aforismit)** harkittavana oli useiden englanninkielisten ja kulttuurisidonnaisten aforismien suoja. Hakijan yksilöimistä aforismeista ainoastaan yksi saavutti lyhyiden ilmauksien korkean teostason: ”If at first you don’t succeed, try, try again. Then quit. There’s no point in being a damn fool about it.” Johtopäätös perustui *kirjallisen ilmenemismuodon rytmiikkaan, joka muodostui vastakohtia ilmaisevien päälauseiden erottamisesta lyhyellä, imperatiivisella ja kerronnan pysäyttävällä lauseella*. Seuraavat aforismit eivät sen sijaan ylittäneet teostasoon: ”A rich man is nothing but a poor man with money”, ”I am free of all prejudices. I hate everyone equally” ja ”Don’t worry about your heart; it will last as long as you live”.

Lausunnossa **TN 2010:2 (Mainoslause)** kaksi itsessään teoskynnyksen alle jäävää sanaliittoa yhdistävä, lyhyehkö laulunsäe ylsi lyhyiltä ilmaisuilta vaadittavaan poikkeuksellisen korkeaan teostasoon. Kyse oli alkuperäisen käännöissäkeen ”kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun” käytön sallittavuudesta. Vastapuoli oli mainostanut erilaisia huonekaluja ja kodin pienotarvikkeita ”Heikun keikun” -mainoskampanjalla, jossa myös esiintyi mainoslause ”Ikea on vinksinvonksin ja hinnat eikunkeikun”. Hakija piti mainonnan synnyttämää mielle yhtymää hänen käännökseensä selvänä. Vastapuolen mukaan ilmaisut ”heikun keikun” ja ”vinksinvonksin” olivat suoritettujen internethakujen

⁵ Laskukaavat eivät olleet riittävän omaperäisiä, koska luonnontieteissä tietyn ilmiön kuvaaminen edellytti suureiden esittämistä vakiintunein merkein ja tietyssä järjestyksessä, mistä laatija ei voinut poiketa.

sekä Kielitoimiston ylläpitämän luettelon perusteella suomen yleiskieltä ja sellaisenaan tavanomaisia arkikielen sanoja.

TN:n mukaan kyse oli siitä, että ilmaisuja on käytetty yhdessä, mikä ”luo selemmän rinnastuksen käännöstekstiin” (s. 4). Ne eivät yksinään saavuttaneet korkealle asetettua teostasoa, mutta loivat yhdessä käytettynä *rytmisen vaikutelman*. Muutoksista huolimatta virkkeen ydin oli pysynyt samana. Lausetta ”kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun” oli siten pidettävä itsenäisenä ja omaperäisenä.

TN:n lausunto *TN 2015:11 (TIPU TII)* sen sijaan viittaa siihen, että *rytmiikan tulisi olla seurausta nimenomaan sanojen kirjoitusasusta eli ilmaisumuodosta*. Kyse oli pääsiäisteemaisesta mainoksesta, joka koostui omalla rivillään kirjoitetusta ”TIPU TII”, sekä sen alla ”Kevät on vallaton F:ssä” -ilmaisusta. Sen esikuvana oli käytetty alkuperäissanoituksen säettä ”Tipi-tii, tipi, tipi, tipi-tii kevät on vallaton”. Laulun sanoittaja vetosi siihen, että mainoksesta ja säkeestä syntyi samanlaisen rytmiikan perusteella miellelyhtymä, ja yhden kirjaimen ero oli merkityksetön (TIPU TII vs Tipi-tii). TN katsoi kuitenkin, ettei laulun säe ”Tipi-tii, tipi, tipi, tipi-tii kevät on vallaton” *tavanomaisista ja tavanomaiseen tapaan yhdistellyistä sanoista koostuvana ilmaisuna* ilmentänyt riittävässä määrin tekijän vapaita ja luovia valintoja. Siihen sisältyvä rytmi oli *seurausta kappaleen melodiasta enemmän kuin sanojen kirjoitusasusta*. Näin ollen se ei saanut suojaa.

Eriävän mielipiteen mukaan asiassa oli mahdollonta arvioida, määräytykö rytmiikka sävellyksen vai sanoituksen perusteella, sillä Tipi-tii -laulun sanoittaja oli myös sen säveltäjä. Säkeen olisi tullut saada suojaa, sillä se oli ”lyhydestään huolimatta ytimekkään, vivahteikkaan ilmaisunsa ja sille tyypillisen omintakeisen, runollisen rakenteen vuoksi itsenäinen ja omaperäinen kokonaisuus” (s. 6) ja oli rinnastettavissa edellisessä lausunnossa suojaa saaneeseen ilmaisuun ”Kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun”. Mainos ei kuitenkaan loukannut tekijänoikeutta, sillä ilman kyseistä säettäkin olisi ollut mahdollista päätyä ”käytetyn tekstin muotoon”.

TN on arvioinut myös sanaliittojen tai yksittäisten sanojen teossuojaa. Esimerkiksi kirjallisten teosten nimet ”Tuntematon sotilas” (*TN 2013:16*) ja ”Sauvakävely” (*TN 2010:1*), laulun nimi ”Tipi-tii” (*TN 2011:3*) tai ilmaisu ”Rockin korkeat korot” (*TN 2011:2*) eivät yltäneet teoskynnykseen. Ensiksi mainitussa lausunnossa (Tuntematon sotilas) TN totesi, ettei kahdesta yleiskielen sanasta koostuva sana, jota käytettiin myös yleiskäsitteenä viittaamaan sodissa kaatuneisiin ja tuntemattomiksi jääneisiin sotilaisiin, täyttänyt vaadittua *poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden* tasoa.

3.4 Tekijänoikeussuojaa vailla olevat teokset

TekijäL 9 § rajaa tietyt teokset tekijänoikeussuojan ulkopuolelle riippumatta teoskriteerien täyttymisestä: tekijänoikeutta ei ole esim. lakeihin ja asetuksiin, valtiosopimuksiin, eikä viranomaisen tai muun julkisen toimielimen päätöksiin ja lausumiin.

Lausunnossa *TN 2014:1 (Menetelmä ja laite hirsiliitoksen tekemiseksi)* oli kyse säännöksen soveltumisesta 11-sivuiseen patenttihakemuksen selitysosaa. Teossuojan osalta sen katsottiin kokonaisuutena saavan suojaa. TN oli päätenyt vastaavaan lopputulokseen hyödyllisyysmallioikeutta koskevan hakemuksen osalta lausunnossa TN 2000:2.

Tästä huolimatta selitysosaa jäi *PatenttiL 9 §:ssä tarkoitetun viranomaisen, eli Patentti- ja rekisterihallituksen (PRH), päätöksen olennaisena osana* vaille suojaa. Patentin myöntämisestä päättäessään PRH oli ensinnäkin toiminut viranomaisena. Lisäksi patentin myöntämisessä oli kyse julkisen vallan käytöstä. TN katsoi vuoden 1992 komiteanmietintöön sekä päätökseen KKO 2002:2 viitaten, että säännöksen tarkoituksena oli suojata asiakirjoihin kohdistuvaa julkisuusintressiä ja eritteli tilanteita, jolloin patenttihakemukseen kohdistuvaa *julkista intressiä* suojattiin. Merkityksellisiä tekijöitä olivat *hakemusmenettelyn ja patenttihakemuksen tila* (vireillä oleva vai jo päättynyt hakuprosessi; hyväksytty, hylätty vai sillensä jätetty hakemus) sekä *PRH:n päätöksen antamisajankohta*. Julkista intressiä suojattiin, mikäli hakemusteksti oli ollut

liitteenä joko ”*patentin hyväksyvässä [...] tai [...] hakemuksen hylkäävässä* viranomaisen päätöksessä, joka on annettu 18 kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä tai etuoikeuden pyytämispäivästä” (s. 8).

3.5 Tietokannat

Tietokannat voivat aineiston valinnan ja järjestelyn itsenäisyyden ja omaperäisyyden asteesta riippuen saada suojaa teoksina (1 §), tietokantoina (49.1 § 2 kohta) tai luetteloina (49.1 § 1 kohta). *Teosluonne* edellyttää EUT:n ratkaisun C-604/10 Football Dataco mukaisesti tekijän aineiston valinnan ja järjestelyn osalta tekemiä vapaita ja luovia valintoja, jotka ilmentävät tämän persoonallisuutta. Näin ollen esimerkiksi jokaista hevosta ja omistajaa koskevien *tietojen kaavamaisen esittämisen* ei katsottu lausunnossa **TN 2013:18 (Ravilähtölista)** ilmentäneen tekijänsä luovia valintoja. Lausunnossa korostui myös tietokantojen teossuojan ja tietokantaoikeuden ero: teossuojan kannalta luomisen edellyttämällä huomattavalla työmäärällä ei ole merkitystä, vaan ratkaisevaa on esitystavan/-järjestyksen omaperäisyys. Ravilähtölista nautti sen sijaan TekijäL 49 §:n mukaista suojaa.

3.6 Selittävät piirustukset (kartat, rakennuspiirustukset yms.)

Piirustukset voivat nauttia suojaa joko taiteellisina teoksina tai selittävinä piirustuksina, jolloin niitä pidetään kirjallisina teoksina (**TN 2011:12 (Tekniset piirustukset)**). Taiteellisessa teoksessa taiteilijan vapaudelle ei periaatteessa ole rajoituksia, kun taas selittävän piirustuksen on pystytäkseen toteuttamaan ”selittämiskäytännönsä”, kuvattava piirustuksen kohteena oleva seikka riittävän tarkasti. Voidaankin puhua eräänlaisesta ”selittämiskeinistä”; mitä tarkemmin piirustus kuvaa kohdettaan, sen enemmän se pystyy selittämään ja sitä vaikeampi piirustuksen on saavuttaa teoskynnys. Esimerkiksi mitä tarkemmin rakennepiirustus noudattaa rakennuksen mitakaavoja, sitä vähemmän piirustuksen tekijällä on tilaa toimia omaperäisesti. Koska tekninen valmistaminen vaatii selittävältä piirustukselta yleensä

korkeaa standardinmukaisuutta, on selittävien piirustusten teoskynnystä perinteisesti pidetty hyvin korkeana.

Oikeuskäytännössä karttojen ja selittävien kirjallisten teosten teossuojan arviointikriteereinä on yleisesti annettu merkitystä (1) suunnittelijan luovuudelle jäävään tilaan (eli sitä mahdollisesti rajoitaviin tekijöihin) sekä (2) piirustusten tavanomaisuuteen kysymyksessä olevalla alalla. Esimerkiksi ratkaisussa **MAO:772/17 (Suunnittelupiirustukset)** piirustuksilla pyrittiin havainnollistamaan kiinnitys- ja rakenneratkaisua liikemerkkien/valomainosten kiinnittämiseksi ulkoseinään. Kantaja väitti vastaajan valmistaneen sille luovuttamistaan suunnittelupiirustuksista kappaleita ja saattaneen ne yleisön saataviin osana tarjouspyyntöä.

MAO katsoi, ettei suunnittelukuvia ja niihin liittyviä teknisiä piirustuksia voitu pitää teoksina. Kyse oli yleispiirteisistä ja yksinkertaisista piirustuksista, joissa suunnittelijan vapaus tehdä itsenäisiä ja omaperäisiä ratkaisuja oli teknisten ja käytännöllisten seikkojen rajoittama. Asiassa ei ollut esitetty selvitystä siitä, miten piirustukset olisivat poikenneet vastaavien esineiden kiinnityskäytännöistä.

Lausunnossa **TN 2014:1 (Menetelmä ja laite hirsiliitoksen tekemiseksi)** patenttihakemuksen selityksen liitteenä olleet kahdeksan kaaviokuva eivät saaneet suojaa selittävinä piirustuksina. Kyseessä olivat ”teknisille piirroksille tavanomaiseen tapaan” piirretyt kuvat, joiden luojan ”omaperäistä kuvailemista rajoittaa merkittävästi osien tavanomainen muoto ja patenttihakemuksen taroituksen edellyttämä selkeä ja teknisesti riittävän yksityiskohtainen kuvaaminen” (s. 8).

Lausunnossa **TN 2014:7 (Karttapiiirustus)** oli kyse Suomen ja Norjan pohjoisosia kuvaavasta *karttapiiiruksesta*, joka oli varustettu pääteillä ja paikkojen nimillä. TN viittasi TekijäL:n esitöihin, joiden mukaan selittävää piirustusta suojataan kirjallisena teoksena sen selittävän laadun vuoksi. TN:n mukaan kartassa ei suojata itse tietoa, vaan tiedon omaperäistä ilmaisua kuvallisessa muodossa. Tapauksen kartta ei yltänyt teostasoon ja siten sen skannaaminen ja käyttö toisen kirjoittajan kirjan sisäkansissa oli sallittua ilman tekijän suostumusta ja laatijan nimeä mainitsematta.

Selittäviä piirustuksia koskeneissa lausunnoissa TN on järjestelmällisesti viitannut vuosikirjapäätökseen KKO 1988:4 (Motellirakennus), jossa KKO katsoi rakennuspiirustusten voivan tulla suojatuksi Tekijäl 1.2 §:n mukaisina selittävinä piirustuksina, jos ne osoittavat omaperäisyyttä. Tämä on mahdollista niiden mukaan tehdyn rakennuksen teossuojasta riippumatta.⁶

Samojen lähtökohtien on TN:n lausunnoissa katsottu koskevan myös *rakennetietoihin liittyviä piirustuksia sekä teknisiä piirustuksia*. Valtaosassa tapauksia ulkoisten tekijöiden, kuten piirustuksen kohteelle asetettavien teknisten tai käytännön vaatimusten, on katsottu kuitenkin jättävän niin vähän tilaa tekijän luovalle panokselle, ettei suojaa ole saatu. Esimerkiksi lausunnossa **TN 2015:4 (Rakennepiirustukset)** piirustukset eivät yltäneet teostasoon.

Samoja ennakkopäätöksestä KKO 1988:4 (sekä arkkitehdin suunnittelemaa tyypitaloa koskevasta ennakkopäätöksestä KKO 1989:149) johdettuja tulkintaohjeita voitiin TN:n mukaan soveltaa myös *julkisivulaattojen liittymädetaljeja koskeviin piirustuksiin* asiassa **TN 2017:7 (Julkisivulaatat)** siitä huolimatta, että detaljipiirustuksissa ei ollut kyse kokonaisesta rakennuksesta.

Tapauksessa tavoitteena oli ollut luoda ulkoasultaan minimalistinen, arkiympäristöönsä korausrakentamisen jälkeenkin sopeutuva rakennus. Toisaalta suunnittelijan taiteellisen päätöksenteon kohteena oli ollut koko julkisivun ilme mukaan lukien materiaalin, kiinnitysmekanismin sekä ikkunaratkaisujen valinta. Näiden perusteella laadituissa detaljipiirustuksissa osa arkkitehdin valinnoista oli teknisten vaatimusten sanelemia, mutta osa ulkonäön perusteella tehtyjä. Itsenäisyyden ja omaperäisyyden puolesta puhui se, ettei detaljisuunnittelussa käytettävästä rakennustietokortistosta ollut löydettävissä käytetyille ratkaisuille identtisiä malleja. TN päätyi siihen lopputulokseen, että detaljipiirustuksiin ”liittyi lukuisia (yli 20) yksityiskoh-
tia, mitkä eivät määräydy yksin valitun julkisivu-

materiaalin ja kiinnitystavan perusteella” ja että ”[t]ällainen työ ei synny ilman tekijän luovaa ajattelua” (kohta 17).

Liikuntapaikan suunnitelman karttapiirustusta ja rakennussuunnitelmaa koskeneessa lausunnossa **TN 2013:14 (Liikuntapaikka)** TN totesi, että niissä oli selittävien piirustusten tapaan ”teknistä piirustusohjelmaa hyödyntäen selitetty kuvalla kokonaisuus, mikä vain sanallisesti ilmaisemalla olisi ollut vaikeasti ilmaistavissa” (s. 5). Ne oli toteutettu ulkomuodoltaan lähinnä karttaan tai sijoittelukaavioon rinnastettavissa olevalla tavalla, ja myös niiden *teostasoa oli siten arvioitava verraten niitä selittävien piirustusten hyvin korkeaan teostasoon*. Ulkoasun ja teknisen toteutuksen puolesta *rakennus- ja ympäristösuunnittelualalla tavanomaisena suunnitteluun käytettävänä sijoittelukaaviona* pidettävä karttapiirustus ei kokonaisuutena tai yksittäisten elementtien osalta täyttänyt tätä vaatimusta. Omaperäisyyttä vastaan puhuivat eri elementtien sijoittelu (liikuntapaikka maastoon sijoitettuna vasemmassa laidassa; laitteiden kuvat sekä värien ja merkkien selitykset oikealla) sekä kuvaaminen lähinnä suorakaiteilla ja ympyröillä pihasuunnitelmille tyypilliseen tapaan.

Lausunnossa **TN 2016:15 (Käyttöliittymäpiirustukset)** arvioitiin käyttöliittymäpiirustusten tekijänoikeussuojaa. Tältä osin TN kiinnitti huomiota piirustuksen osien asetteleen; väriin; tekstiosuuk-sien esitysmuotoon; esinekuvien ilmenemismuotoon; niihin liittyvien sanallisten elementtien rakenteeseen ja pituuteen; sekä siihen, että eri elementtien ilmaisumuoto oli ”merkittävältä osin” teknisten ja toiminnallisten vaatimusten sanelema. Piirustukset eivät yltäneet teostasoon.

MAO on ratkaisussaan **MAO:407/17 (SK Tuote v EH-Muovi)** soveltanut ennakkopäätöksestä KKO 1988:4 ja TN:n lausunnoista ilmeneviä selittävien piirustusten suojaa koskevia tulkintaohjeita arvioidessaan *asennusohjeiden ja -mallien teostekynnyksiä*. Tapauksessa kantaja myi ja markkinoi rakennusten ilmanvaihtoon liittyviä tuotteita. Vas-

⁶ Vrt. sävellysteokset, joiden osalta TN on korostanut, ettei niiden ilmenemismuoto nauti itsenäistä suojaa.

taaja oli tuonut markkinoille muodoltaan ja ulkoasultaan identtiset tuotteet, joita se myi ja markkinoi omalla tavaramerkillään. Koska kantajan tuotteiden *ulkomuoto tai -asu* ei itsessään ollut yksinoikeuden suojaama, kantaja perusti loukkauksväitteensä läpivientisarjojen *asennusohjeiden ja -mallien tekijänoikeussuojaan*. Vastaajan mukaan asennusohjeet olivat yksinkertaisia piirustuksia, ja asennusmallit luonteeltaan funktionaalisia piirustuksia, jotka eivät yltäneet teostasoon. MAO katsoi, että asennusohjeet olivat muodon osalta ”yksin käyttötarkoituksen sanelemia” (kohta 15), eivätkä yltäneet teoskynnykseen.

Lausunnossa *TN 2012:1 (Sähkötekniikan laskutehtävät)* laskutehtävien piirustuksia ei pidetty teoksina, koska omaperäistä kuvailemista rajoittivat ”merkittävästi opetustarkoituksessa laadittujen tehtävien tarkoituksen edellyttämä selkeä ja teknisesti riittävän yksityiskohtainen kuvaaminen ja kyseisille kaavioille tyypillinen ilmaisutapa” (s. 7) sekä tietyn ilmiön kuvaamistavan vakiintuneisuus.

Myös lausunnossa *TN 2011:12 (Tekniset piirustukset)* annettiin merkitystä sille, miten piirustukset oli toteutettu suhteessa alalla yleisesti omaksuttuun tyyliin ja sille, minkälaisia rajoituksia piirustusten käyttötarkoitus (oppikirja) ja niiden kohteen tavanomainen muoto asettivat omaperäiselle kuvailemiselle.

3.7 Kokonaisuudet

Lyhyistä lauseista, laskukaavoista ja teknisistä piirroksista koostuva autoelektronikan lasku- ja monivalintatentti ei kokonaisuutena – yksittäisistä elementeistä puhumattakaan – lausunnossa *TN 2012:1 (Sähkötekniikan laskutehtävät)* saanut suojaa. Tehtäviä ei ollut ”järjestetty johonkin tarkoitukselliseen ja siten mahdollisesti omaperäiseen järjestykseen” (s. 8). Tentin tehtävien kokoaminen oli myös mahdollista vain ”rajoitetuilla tavoilla”, ja TN piti näin ollen todennäköisenä, että ”joku toinen olisi päätenyt koostamaan autoelektronikan tentin samanlaisia ilmiöitä koskevat tehtävät yhteen tenttiin” (s. 8).

Internetsivustotkin voivat tekstistä ja kuvista muodostuvana kokonaisuutena ylittää teoskynnyk-

sen. Maanrakennusyhtiön internetsivut (*TN 2011:10*) ja rahapelien pohjana olleet internetsivut (*TN 2011:15*) olivat siten ”tavanomaiset”, etteivät ne yltäneet teostasoon. Myöskään yrityksen internetsivustot, jotka sisälsivät lyhyin ja yksinkertaisin lausein kirjoitettua informatiivisluonteista tekstiä, sekä yksinkertaisia tietokoneella tehtyjä kuvia, ja jotka muistuttivat rakenteeltaan useimpia internetsivuja, eivät saaneet suojaa kokonaisuutenakaan (*TN 2010:8*).

3.8 Julisteet, kuvasarjat, liiketunnukset yms.

Asiassa *TN 2013:17 (Julistetaide)* TN viittasi *kuva taiteen matalaan teoskynnykseen*. Lausuntopyynnön kohteena oli palkittu ”suukuva”, joka oli suunniteltu käytettäväksi Lahden Julistebiennale 2011 -näyttelyjulisteena ja näyttelyn viestintämateriaalissa ja joka sittemmin oli ollut laajasti esillä julkisuudessa. Kuvassa näkyi ovaalinmuotoinen ja auki oleva punahuulinen suu valkoisella taustalla, suussa sijaitseva kieli, eripituiset hampaat ja mustaan nieluun sijoitettu valkoinen teksti ”Julistebiennale Lahti 2011”. Hakijan mukaan vastineenantajan vuonna 2012 julkistetussa vaatemallistossa oli TekijäL:n vastaisesti käytetty samanlaista kuvaa. TN arvioi siten sitä, ylsikö hakijan juliste kuvataiteen teosten teostasolle. Näin katsottiin olevan, vaikka kuvan kohteen kuvaaminen rajoitti luojan luovia valintoja jonkin verran.

Myös tietokoneella luodut kolmiulotteiset (3D) animaatiokuvat voivat muiden kuvataiteen teosten tapaan saada suojaa (*TN 2015:6 (Animaatiokuva)*). Tapauksessa ei kuitenkaan voitu asiassa esitetyn perusteella puhtaina näyttökysymyksinä arvioida kyseisten animaatioiden teoksellisuutta tai tekijyyttä.

MAO arvioi asennusohjeiden ohella myös niihin sisältyvien kuvasarjojen teosluonnetta ratkaisussa *MAO:407/17 (SK Tuote v EH-Muovi)*. Kuvasarjat ylsivät teostasoon, kun tekijän omaperäinen kädenjälki oli nähtävillä niiden käsin piirrettyssä ilmenemismuodossa ja varjostuksissa. Sama tekninen asia oli myös mahdollista kuvata vaihtoehtoisella tavalla ilman, että tekninen selkeys kärsi. Näin ollen vastaajan katsottiin rikkoneen TekijäL:ia kopi-

oidessaan kantajan tuotteiden asennusohjeisiin sisältyvät kuvasarjat sellaisenaan ja saattaessaan ne yleisön saataviin osana omia asennusohjeitaan.

Lausunnossa **TN 2012:13 (Matkamuistomagneetit)** matkamuistomagneeteissa tunnettuja Helsingin nähtävyyksiä (kuten tuomiokirkkoa ja Uspenskin katedraalia) esittävät kuva-aiheet ylsivät teostasoon. Piirtustusten ulkomuotoa rajoitti ainoastaan nähtävyyksien tunnistettavuus ja niitä tehdessään tekijä saattoi tehdä luovia omaperäisiä valintoja. Kuvien alhaiseen teostasovaatimukseen nähden kaikki paitsi hirven/poron päätä kuvaavat magneetit saivat suojaa.

TN on muutamissa lausunnoissa arvioinut myös *graafisia kuvioita* kuvataiteen teoksina: ne voivat periaatteessa nauttia tekijänoikeussuojaa, vaikka ne saisivatkin suojaa tavaramerkkeinä ja muina tunnuksina, mutta niiden on harvoin katsottu yltävän teostasoon – erityisesti jos niissä on hyödynnetty samoissa yhteyksissä tavanomaisesti esiintyviä muotoja ja niiden sommittelua. Esimerkiksi lausunnon **TN 2011:7 (Liiketunnus)** mukaan tekijänoikeussuojan saaminen liiketunnuksille edellyttää ”korkeaa omaperäisyyden tasoa erityisesti silloin, kun niiden elementteinä on käytetty perusväriä ja -muotoja” (s. 4). Asiassa oli kyse punaisesta S-kirjaimesta ja sen keskellä kulkevasta valkoisesta viivasta muodostuvasta liiketunnuksesta, jonka ei katsottu yltävän teostasoon.

Myöskään jo *rauenneen yhdistelmätavaramerkin* ei lausunnossa **TN 2014:13 (Yhdistelmätavaramerkki)** katsottu yltävän teostasoon, koska siinä hyödynnetty muoto ja sommittelu olivat tavaramerkeissä ja tunnuksissa tavanomaisesti esiintyviä. Kyseessä oli puunrunгон vuosirenkailta näyttävä ja vaakunaa muistuttava tunnus, jonka keskellä oli teksti. Lausunnossa **TN 2014:9 (Graafinen kuvio)** liiketunnuksen suunnittelija katsoi yhtiön, jolle tunnus oli suunniteltu, käyttäneen tunnusta TekijäL:n vastaisesti alkuperäisestä muodosta poikkeavina muunnelmina. Kolmesta palkista ja pyöristetystä katoksesta koostuva mustavalkoinen graafinen kuvio ei kuitenkaan edellä mainituin perustein saanut suojaa.

Liiketunnus ylitti teoskynnyksen lausunnossa **TN 2018:8 (Poronsarvet)**. Kyseessä oli graafinen,

tyyliteltyjä poronsarvia esittävä symmetrinen kuvio, jossa vaaleampien sekä tummempien kohtien vaihtelu perussävyen ohella yhdessä tyylitellyn sarvien muodon kanssa herätti vaikutelman tulenliekeistä samanaikaisesti sarvikuvion kanssa. TN painotti kuitenkin, että kyseessä oli rajatapaus, ja että ”[y]ksinkertaisten, liiketunnuksina käytettyjen piirosteoksien suoja-alaa on perinteisesti pidetty kapeana” (s. 3).

Asiassa **MAO:457/15 (LOMAKYLÄ GULO GULO RanuaZoo)** MAO sivusi kysymystä, muodostivatko valittajan tekijänoikeudet esteen valituksen kohteena olevan tavaramerkin rekisteröinnille. Valittaja oli tältä osin viitannut ainoastaan tavaramerkkiensä yhdysvaltalaisiin tekijänoikeusrekisteröinteihin, joiden mukaan sen aikaisempiin tavaramerkkeihin sisältyvä kuvioelementti oli rekisteröity teoksena, mutta väitettä ei ollut yksilöity tarkemmin. Kyseessä ei ollut tekijänoikeusloukkaus merkkien erilaisuudesta johtuen.

3.9 Elokuvateokset

Asiassa **TN 2017:1 (Opetusvideot)** hakija pyrki selvittämään kolmen erimittaisen (2–30 min.) opetusvideon elokuvateosluonnetta sekä tähän arvioon vaikuttavia tekijöitä, koska opetusvideoiden merkitys oppimateriaalina oli kasvava, mutta opettajakunnan keskuudessa vallitsi epäselvyyttä elokuvateoksen käsitteestä ja käytöstä. TN korosti internetiin ladatun materiaalin elokuvateosluonteen tapauskohtaista arviointia, mutta listasi huomioon otettavina tekijöinä tekstin, liikkuvan tai liikkumattoman kuvan, äänielementit sekä näiden elementtien keskinäisen suhteen kokonaisuuteen nähden. Olennaisia seikkoja eivät sen sijaan olleet verkkovideon kesto, taiteellinen laatu, asiapitoisuus taikka sisällön tuottamiseen liittyvä ammatillinen taso tai kuvan laatu. Ratkaisevaa oli *videoiden luomisprosessin aikana tehdyt tekijän persoonaa ilmentävät valinnat*, joiden osalta TN kiinnitti huomiota kahden videon *toisistaan poikkeaviin elementteihin* (esitystapojen ja -menetelmien valinnat; kirjoitetun tekstin, puheäänien ja musiikin käyttö tai poisjättö osana kokonaisuutta sisällön ohella; sekä kerrontatavan ja asiasisällön rytmitys ja tyyli), mihin nii-

den omaleimaisuus perustui. Kyseisiä videoita oli pidettävä elokuvateoksina, mutta kolmas esimerkivideo ei ollut riittävän itsenäinen ja omaperäinen.

Asiassa **TN 2018:12 (Piirosvideot)** hakija pyysi lausuntoa viiden 3D-tietokoneanimaationa toteutetun alle minuutin mittaisen piirrosvideon suojasta. TN painotti, ettei olennaista teosharkinnassa ole animaation kesto, sisällön tuottamisen videosta ilmenevä ammatillinen taso, kuvan laatu, eikä myöskään animaatioiden taiteellinen laatu tai asiapitoisuus, vaan se että animaatiot ”ilmaisultaan kuvastavat tekijän persoonaa ja niistä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä” (s. 5). Kaikki animaatiot olivat elokuvateoksia.

3.10 Valokuvateokset

TekijäL 1.1 §:n mukaan valokuvateokset voivat saada suojaa taiteellisina teoksina. Myös EUT on ratkaisussa C-145/10 Painer vahvistanut, että tekijänsä persoonaa sekä tämän kuvausprosessin aikana tekemiä vapaita ja luovia valintoja edustava valokuva voi saada suojaa – minkä ratkaiseminen on kuitenkin viimekädessä kansallisen tuomioistuimen tehtävä.

Pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa on pitkään keskusteltu valokuvateosten teostasosta, sillä TekijäL tai sen esityöt eivät tarjoa tähän johtoa. Yhtäältä on esitetty, että valokuvateosten teoskynnys tulisi asettaa samalle tasolle kuvataiteen teosten kanssa (eli matalalle), toisaalta myös melko korkea kynnystä on puollettu.

TN on lausuntokäytännössään pyrkinyt selkeyttämään tämän arvion lähtökohtia. Lausunto **TN 2016:4 (Ralliauton kuva)** koski ulosajotilanteessa ralliautosta otettua kuvaa. Arvioinnin lähtökohdan muodostivat (1) *valokuvana ilmenevä lopputulos* (elementit kokonaisuutena arvioituna) ja (2) *valokuvaajan* kuvausprosessia ennen ja sen aikana *tekemät valinnat* (erityispiirteiden oivaltaminen, kohteen sommittelu ja mahdollinen valaistus, kuvan rajaus, kontrasti, terävyysalue, kuvakulma ja valotus, mutta myös kuvankäsittelyssä tehdyt valinnat). TN:n mukaan teoskynnys saattoi ylittyä, jos valokuva ilmensi valokuvaajansa omaperäisiä valintoja siten että siitä välittyi ”kuvaajan näkemys kuvat-

tavasta kohteesta” (kohta 15) tavalla, johon kenenkään muun samaan työhön ryhtyneen ei voitaisi katsoa päätyvän. Valokuvaajan ammattitaidolla tai taidottomuudella tai kuvan käyttötarkoituksella ei ollut merkitystä. *Pelkkä dramaattisen vaikutelman aikaansaanut kuvan ottamishetken ajoittaminen* ei kuitenkaan yksin riittänyt teoskynnyksen ylittymiseen erityisesti, kun kuvaaja ei ollut tehnyt muita sommitteluun, lavastukseen tai valaistukseen liittyviä ja tämän persoonallisuutta ilmentäviä valintoja. Valokuva sai ainoastaan valokuvasuojaa TekijäL 49 a §:n nojalla.

Teoskynnys ei ylittynyt myöskään vuonna 1965 otetun valokuvan osalta lausunnossa **TN 2018:6 (Henkilökuva)**, jossa Rauli ”Badding” Somerjoki istuu hiekkalaatikon reunalla kitara sylissä, tai lausunnossa **TN 2015:6 (Animaatiokuvat)**, jossa tyttö seisoo juhlapuvussa tuolilla. Jälkimmäistä pidettiin *kuvakulman ja valotuksen osalta tavanomaisena*. Samassa ratkaisussa TN totesi, ettei valokuvaamolle synny itsenäistä 49 a §:n mukaista oikeutta lausunnon hakijan antaman ohjeistuksen mukaisesti muunneltuun alkuperäiseen valokuvaan.

Teoskynnys on sen sijaan ylittynyt lausunnoissa **TN 2013:3 (Noottikriisi)** ja **TN 2011:9 (Kolme kuvaa)**, joissa *valokuvaajan kuvausprosessin aikana ja kuvan käsittelyssä tekemät luovat valinnat* ilmenivät muun ohella *valojen käytössä, kohteen sommittelussa, kuvakulmassa, ajoituksessa ja kuvaterävyydessä sekä rajauksessa*. Ensiksi mainittu lausunto koski vuonna 1961 Neuvostoliiton noottia Havaijilla lukevasta *Urho Kekkosesta, Rafael Sepälästä, Max Jakobsonista* ja *Ahti Karjalaisesta* otettua kuvaa. Jälkimmäinen lausunto puolestaan koski valokuvia miehestä rakennuksen katolla ja makaamassa tornin edessä nurmikolla sekä lapsista traktorin päällä.

Myös valokuvaan sisältyvien henkilöhahmojen tekijän omaperäistä luomistyötä ilmentävät siluetit voivat saada suojaa. Valokuvan päälle tehtyjä maalauksia koskeneessa lausunnossa **TN 2010:7 (Nais-tenlehti)** TN kuitenkin piti tätä hyvin poikkeuksellisenä. Lausunnonpyytäjä oli skannannut lehdistä kuvia, joiden hahmot tämä oli maalannut mustiksi silueteiksi ja taustan läpikuultavalla valkoisella siten, etteivät yksityiskohdat erottuneet läpi. Riip-

pumatta kysymyksessä olevien valokuvien teosluonteesta, maalaukset eivät saaneet suojaa, koska niiden pohjalla esiintyvät siluetit eivät olleet riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä.

3.11 Sävelteokset

Sävellysten teoskynnystä on pidetty varsin matalana⁷, vaikka kysymys niiden teostasosta onkin ajankohtaistunut suhteellisen harvoin. Lausunnossa **TN 2017:11 (DTMF-sävel)** arvioitavana oli kaksi puhelimen näppäimistömerkeillä koodattua sävelmää, jotka oli ilmoitettu numerojonoina ja tarkoitettu toisinnettavaksi DTMF-ääniä näppäilemällä. Teoksen ilmoittaminen numerojonoin ei itsessään ollut ongelmallista, koska esitöissä todetusti sävelteos saattoi ilmetä useissa eri muodoissa. Pelkät merkkijonot eivät kuitenkaan tuoneet esille yksittäisten sävelien pituuksia tai tauoituksia tavalla, joka olisi mahdollistanut sävellyksen mahdollisimman yksiselitteisen toisintamisen. Lausuntopyynnön kohteena oleva sävellys jäi siten täsmentymättömäksi, että TN ei antanut siitä lausuntoa.

3.12 Rakennukset

Ratkaisussa KKO 1989:149 (Tyyppitalo) on katsottu, että rakennukset voivat saada suojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Tullakseen suojatuksi rakennuksen tulee olla rakennustaiteen teos eli ilmentää tekijänsä itsenäisiä ja omaperäisiä valintoja. Itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä on arvioitava ottaen huomioon sekä yksittäiset arkkitehtoniset elementit että kokonaisuus ja se, missä määrin käytetyt elementit ovat alalla jo tunnettuja ja yleisesti käytettyjä sekä missä määrin kysymyksessä oleva talotyyppi, käyttötarkoitus ja toiminnalliset ominaisuudet rajoittavat suunnittelijan vapautta. Näillä perustein tavanomaista pientaloa muistuttavan talon ei tapauksessa katsottu nauttivan suojaa.

Myös TN on arvioinut rakennusten teoskynnystä. Valtaosassa tapauksista sen ei ole katsottu ylit-

tyneen sillä perusteella, että rakennusta on pidetty tavanomaisena suhteessa luomishetkellä olemassa oleviin aikaansaannoksiin. Vaikka ulkomuodon ohella myös *sisustus* voi olla tekijänoikeuden kohteena, lausunnoissa on ollut kyse lähes yksinomaan *rakennuksen ulkoisesta olemuksesta*.

Lausunnossa **TN 2014:10 (Huvimaja)** TN piti huvimajarakennuksen ulkomuotoa niin tavanomaisena ja usein käytettynä, ettei se luomiseen käytetystä työmäärästä ja asiantuntemuksesta huolimatta ollut riittävän itsenäinen ja omaperäinen. Myöskään *tavanomaista suomalaista asuintaloa* ulkoiselta hahmoltaan muistuttaneet rakennukset tai niiden rakennuspiirustukset eivät lausunnoissa **TN 2012:8 (Omakotitalo)** ja **TN 2014:6 (Elementtitalo)** saaneet suojaa.

Lausunnossa **TN 2010:4 (Merenrantatalo)** arkkitehti kysyi, nauttikko rakennepiirustusten ja havainnekuvien kuvaama vapaa-ajan asunto tekijänoikeussuojaa – mihin TN vastasi myöntävästi. Omaperäisyyden puolesta puhuivat *muotokielen yhtenäisyys* ja *rakennukselle ominaiset tilaratkaisut* (tavanomaisesta poikkeavasti jaetut asumisen toiminnot), jotka mahdollistivat aurinkoon ja maisemalliseen pääsuuntaan aukeavat rakenteet. Lisäksi omaperäisyyttä ilmensivät rakennuksen eri *arkkitehtonisten elementtien sijoittelu*. Myös asiassa kuultu asiantuntija korosti kokonaisuuden ainutlaatuisuutta, joka ilmeni muun ohella atriumpihan suunnittelussa sekä mäntymaisemaan istuvassa tummassa julkisivumateriaalin valinnassa.

Lausunnossa **TN 2016:14 (Uudisrakennus)** myös *uudisrakennuksen* katsottiin yltävän teostasoon. TN kiinnitti erityistä huomiota rakennuspiirustuksista ilmenevän uudisrakennuksen *rakenteeseen sekä sen osien sijoitteluun suhteessa toisiinsa ja toisaalta suhteessa tontilla olevaan alkuperäiseen rakennukseen*: ne muodostivat kylämäisen kokonaisuuden, jossa alkuperäinen rakennus muodosti luontaisen keskipisteen tontille. Arkkitehdin katsottiin tehneen suunnittelussa vapaita ja luovia valintoja, joiden ansiosta rakennus sai koko-

⁷ Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 598.

naisuutena ja yksittäisten arkkitehtonisten elementtien osalta suojaa.

3.13 Taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet

TN on viime vuosina useissa lausunnoissaan käsitellyt tekijänoikeutta *taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteisiin*. Käytännöllisestä käyttötarkoituksesta huolimatta niidenkin on täytettävä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset, ja niille asetettua teoskynnystä on luonnehdittu *varsin korkeaksi*. Useimmissa tapauksissa niiden ei olekaan katsottu yltyvän teostasoon.

TN:n lausunnoissa mielenkiinto on usein kohdistunut tuotteen *käyttötarkoitussidonnaisuuteen* ja siihen, missä määrin käyttötarkoitus on rajoittanut muotoilijan mahdollisuuksia tehdä vapaita valintoja. Lausunnossa **TN 2015:10 (Lasilinnut)** hakija oli pyytänyt lausuntoa 11 lasipuhalletusta linnusta. *Taide-esineiden ja käyttöesineiden välisen rajanvedon* osalta TN esitti, että vaikka lainsäädäntötasolla niiden välillä ei ollut jyrkkää kahtiajakoa, käyttöesineiden kohdalla teostasovaatimukset asetettiin esitöissä ja oikeuskäytännössä suhteessa korkeammalle käyttötarkoituksen asettamien rajoitusten, mallisuojaan olemassaolon ja mahdollisten kilpailunrajoituksellisten näkökohtien vuoksi. Lasilintujen kohdalla käyttötarkoitus ei kuitenkaan rajoittanut tekijän luovia valintoja, mitä eivät olennaisesti tehneet myöskään lintulajin lajityypilliset piirteet. Yksittäiset linnut ylittivät taidekäsityöltä edellytettävän korkean teoskynnyksen, kun tekijän persoonallisuus näkyi niiden muodoissa, värivalinnoissa ja pinnan tekstuurin muodostamassa kokonaisuudessa. Linnuista huokui ”tekijänsä yksilöllinen taiteellinen ilmaisu joka samalla antaa jokaiselle linnulle tyypillisen tekijästä lähtöisin olevan ja niitä yhdistävän leimansa” (s. 4).

Esineen piirteiden käyttötarkoitussidonnaisuutta tarkasteltiin myös lausunnossa **TN 2010:10**

(*Aalto-maljakk*).⁸ Asiassa oli kyse siitä, nauttikovuonna 1936 suunniteltu Aalto-maljakkoteossuojaa, ja toiseksi sitä, rajoittuiko tämä suojavain alkuperäiskappaleisiin vai myös mahdollisiin toisintoihin ja muunnelmiin. Hakija oli toimittanut TN:lle kaksi 1930-luvulla valmistettua (mahdollisesti alkuperäissarjan) Aalto-maljakkoa, sekä valokuvia Iittala Group Oy Ab:n sarjatyönä valmistamasta maljakkoversiosta, sen valmistamasta pienoisversiosta sekä sen korkeasta versiosta. Maljakkojen aaltomaisten muotojen ei katsottu olevan käyttötarkoitussidonnaisia ja teoskynnys ylittyi. Samaan lopputulokseen päädyttiin myös tattia jäljittelevän sarjan jakkaroiden muodon suhteen lausunnossa **TN 2010:13 (Tatti-jakkarasarja)**, jossa jakkaroiden saamat lukuisat kansainväliset suunnittelualan pallokinnot tukivat käsitystä omaperäisyydestä.

Teostasovaatimuksen ei sen sijaan ole katsottu täyttyvän silloin, kun ”tuotteen käyttötarkoitus hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen pikemmin kuin tekijän luova panos”.⁹ Olympia-jakkaran muoto ei tällä perusteella lausunnossa **TN 2011:4 (Olympia-jakkara)** nauttinut suojaa, koska sen tarkoituksena oli toimia kävelykeppinä ja jakkarana niin, ettei se korkean teostasovaatimuksen vuoksi saavuttanut teostasoa. TN kiinnitti kokonaisuuden ohella huomiota ympyrän muotoisen istuinosan ja suoran kävelykeppiosan varren muotoon.¹⁰

Myös *lain edellyttämien toimintojen taikka esi-neen toimintaperiaatteiden tai vakiintuneiden muotojen* on katsottu voivan rajoittaa suunnittelijan luovia valintoja. Lausunnossa **TN 2013:10 (Urheilauto)** sähköisen urheiluauton muotoilu ei yltnyt teostasoon. Arvioinnissa korostui työn vertailu valmistusprosessin alussa jo olemassa oleviin ja samaan tarkoitukseen tarkoitettuihin tuotteisiin. *Omaperäisyyttä vastaan puhuvina seikkoina* oli pidettävä samanlaisten tuotteiden suurta määrää, autoille tyypillisten ja vakiintuneiden muotojen tai muiden elementtien hyödyntämistä sekä yhteneväi-

⁸ Lausuntopyyntö koski myös tekijänoikeudella suojatuista maljakoista valmistettuja toisintoja ja muunnelmia. Niitä oli TN:n mukaan pidettävä vertailijassa syntyvän samuus- tai samankaltaisuuselämyksen vuoksi alkuperäisten maljakkojen kappaleina.

⁹ Ks. esim. **TN 2011:4**, s. 4.

¹⁰ Ks. myös **TN 2013:7 (Etera-vesihana)**, **TN 2013:20 (Vaaput)** ja **TN 2012:9 (Avainpesä ja ovenkahva)**.

syyksien vallitsevuutta suhteessa eroavaisuuksiin. Suojaa eivät ole saaneet myöskään *täytetyt eläimet* (TN 2011:11), joiden osalta pyrkimys mahdollisimman luonnonmukaiseen lopputulokseen rajoitti mahdollisuutta tekijän itsenäisiin luoviin valintoihin.

Esineissä käytetyt koristeaiheet tai -muodot eivät ole riittäneet tekemään taideteollisuuden tuotteesta itsenäistä ja omaperäistä, jos ne ovat olleet yleisesti esiintyviä ja tavanomaisia. Valokuvakehys, jonka kulmissa toistui kukkia ja lehtiä kuvaava spiraalinen kohokuvio (TN 2016:2) ja goottilaistyyllisin holvikaarin koristeltu hautakiven lyhtykehys (TN 2013:12) eivät saaneet suojaa. Lausunnossa TN 2017:9 (*Matot*) geometrisiä perusmuotoja yhdistävät käyttöesineet, matot, eivät visuaalisesti tarkasteltuna heijastelleet riittävässä määrin tekijänsä luovaa panosta. Hakija oli vedonnut siihen, että mattojen taustalla oleva konsepti oli innovatiivinen, pitkän kehitystyön tulos, joka poikkesi oleellisesti luomisajankohdan mattomuotoilusta.¹¹

Suojaa eivät saaneet myöskään kukkaa ja sydäntä muistuttavat vetoketjusta tehdyt rintakorut (TN 2012:12), helmirukousnauha (TN 2014:12) eikä helmistä ja nahkasta koostuva koru (TN 2016:13).

Geometrisiä muotoja hyödyntävien valaisinten suojan osalta TN on lausunut ettei sanottujen muotojen käyttö sinänsä ole käyttötarkoituksen sanelemaa. Yksinkertaisten muotojen (lieriö, särmiö, neliö ja ympyrä) katsottiin kuitenkin lausunnossa TN 2014:2 (*Geometriset valaisimet*) olevan niin tavanomaisia valaisimen muotoina, etteivät valaisimet saaneet suojaa. Myöskään sylinterin-, suorakaiteen- ja neliönmuotoisia valaisimia ei pidetty riittävän itsenäisinä ja omaperäisinä asiassa TN 2011:5 (*Pel-lavapaperivalaisimet*).

Pelkästään geometrysten perusmuotojen käytön ei toisaalta sellaisenaan ole katsottu poistavan muuten teoskynnyksen ylittävän esineen omaperäisyyttä. Näin oli asiassa TN 2012:7 (*Pellava-teräsverkkovalaisimet*), jossa tekijän itsenäiset ja omaperäi-

set valinnat ilmenivät valaisinten pinnan massan eripaksuisessa pinnan kuvioinnissa, valaisinten ulkonäössä sekä valaisinominaisuuksiin vaikuttavassa sommittelussa. Lausunnossa TN 2010:15 (*Secto- ym. valaisimet*) Secto-, Octo-, Victo- ja Aaltovalaisimia voitiin myös pitää teoksina, joiden tekijän luova panos ilmeni materiaalivalintojen, niiden käyttötavan ja valaisinten yleismuodon ja rakenteen aikaansaamana kokonaisuutena.

Lausunnossa TN 2018:2 (*Puuvalaisimet*) oli kyse viidestä valaisinmallista. Kolmessa oli hyödynnetty puuta itsenäisten ja omaperäisten muotojen luomisessa: yhdessä varjostinosan spiraalissa, toisessa muodon luovassa puusäleiden järjestämistavassa ja kolmannessa kolmiulotteista tyyliteltyä T-kirjainta muistuttavalla tavalla. Ne saivat suojaa. Sen sijaan metallirunkoiset tavanomaiset valaisimet, joiden muotokieli oli ”merkittävässä määrin seurausta käyttötarkoituksesta” (kohta 20) eivät saaneet suojaa.

TN katsoi lausunnossa TN 2016:1 (*Korusarja*), että korusarjaan kuuluvien *korujen yhdistelmä* voi sinänsä saada suojaa. Korut oli suunniteltu suhteessa sarjansa muihin esineisiin siten, että ne olivat yhteensopivia ja yhdisteltävissä sarjan muiden korujen kanssa. Sarjakokonaisuuudet eivät kuitenkaan olleet riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä yltääkseen teostasoon.

TN päätyi vastakkaiseen tulokseen Kilta-, Tee- ja Kartio-astiasarjojen osalta asiassa TN 2013:15 (*Astiasarjat*). Vaikka muotoilussa oli hyödynnetty geometrisiä muotoja, niiden hyödyntäminen oli tapahtunut ”taiteellisesti hallitulla ja yksilöllisellä tavalla” ilman, että suunnittelu- ja valmistusajankohtana käytössä olleet valmistustekniikka tai -materiaali olisivat rajoittaneet muotokielen käyttöä. Myöskään käyttötarkoitus ei ollut rajoittanut astioiden lopputulosta merkittävästi. Kun niiden muotokieli lisäksi poikkesi olennaisesti luomisajankohtana vallitsevasta muotoilusta, niiden katsottiin ylittävän teoskynnyksen. Eri mieltä ole-

¹¹ Ks. myös lausunto TN 2018:10 (*Kievari-mattomalli*), jossa kaksivärisen, kuutiokuvioisen (cube pattern) maton ei katsottu olevan ”muodoiltaan, materiaalivalinnoiltaan tai pinnaltaan tekijänoikeudellisesti omaperäinen”.

van jäsenen mukaan nämä seikat eivät osoittaneet tekijänoikeussuojan edellyttämää omaperäisyyttä.

Asiassa *TN 2018:11 (Ryijykonsepti)* pyydettiin lausuntoa siitä, oliko hakijan suunnittelema ryijykonsepti teos. Se sisälsi materiaaliyhdistelmän ja tavan sitoa kudetta joustavaan verkkoon, mutta jokainen ryijyntekijä sai itse suunnitella solmimansa ryijyn kuviot ja värit. TN painotti, *ettei tekijänoikeus suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja*. Ryijykonsepti, joka on idea eikä tekijänoikeussuojaa saava teoksen ilmenemismuoto, ei siten saanut suojaa.

3.14 Tietokoneohjelmat

Tietokoneohjelmien tekijänoikeutta on käsitelty lausunnossa *TN 2013:1 (Ohjelmistokokonaisuus)*.¹² Teostason osalta TN kiinnitti muun ohella huomiota tietokoneohjelmien oikeudellista suojaa koskevan direktiiviin (91/250/ETY) ja sen asettamaan omaperäisyyskriteeriin, sekä Tekijäl:n esitöihin. Tietokoneohjelmien teoskynnys on TN:n mukaan varsin matalalla, mutta täysin triviaalit ohjelmat eivät kuitenkaan saa suojaa. Teoskynnystä arvioitaessa on esitöiden mukaan otettava huomioon ohjelmoijan tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa tekemät valinnat sekä ulkoisten tekijöiden niille asettamat rajat. Tältä osin ainakin erilaiset standardit ja ohjelmointikieli sekä käytettävien teknologioiden ominaisuudet rajoittivat asiassa annetun asiantuntijalausunnon mukaan ohjelmoijan luovia valintoja ”jossakin määrin”. Tällä oli kuitenkin käytettävissään lähes ääretön määrä eri vaihtoehtoja, joten asiantuntija piti mahdottomana, että toinen ammattitaitoinen ohjelmoija päätyisi täysin samaan lopputulokseen. TN katsoi alkuperäisen ohjelmiston saavan suojaa kirjallisena teoksena: lähdekoodin osalta toteutetut valinnat ilmensivät tekijän omaperäistä panosta.

3.15 Tulkkeet ja tekstitykset

Asiassa *TN 2016:8 (Kirjoitustulke)* oli kyse kirjoitustulkkeen tekijänoikeussuojasta. *Kirjoitustulke* tehdään normaalisti reaaliajassa niin, että siihen saadaan yleensä vain osa puhutuista sanoista. Tulkkauksen on oltava uskollinen alkuperäisteokselle, jolloin ”täyttääkseen tekstitulkeen tarkoituksen tulkkaja on voinut vain rajoitetusti tehdä sellaisia luovia valintoja, joiden lopputuloksena syntyisi omaperäisiä ilmaisuja”. TN arvioi neljää esimerkkiä puhe- tai esityskatkelmista, joissa ensin oli puhujan puhe kirjoitettuna muokkaamattomana, ja sen jälkeen tulke. Mikäli tulkattava puhe on omaperäinen teos, kirjoitustulke voi nauttia suojaa Tekijäl 4.1 §:ssä tarkoitettuna teoksen (eli puheen) muunnelmanä. Kirjoitustulke ei kuitenkaan voi olla Tekijäl 4.2 §:n mukainen teosta vapaasti muuttaen saatu uusi ja itsenäinen teos, koska tulkkauksen on oltava uskollinen alkuperäisteokselle. Jos puhe ei nauti suojaa, kirjoitustulkkauksen voi lähinnä teoreettisissa poikkeustapauksissa nauttia suojaa teoksena: tämä voisi lähinnä tulla kyseeseen tulkin tehdessä kirjoittamaansa tekstiin omaperäisiä, esim. ympäristöä kuvailevia lisäyksiä. Tulkkeita ei kirjallisten teosten alhaisesta teoskynnyksestä huolimatta voitu pitää riittävän itsenäisinä ja omaperäisinä.

Lausunnossa *TN 2014:11 (Kuulovammaistekstitys)* TN arvioi puheentunnistusohjelmalla luodun ja tekstittäjän lopulliseen muotoon saattaman kuulovammaistekstityksen teossuojaa. Tekstiä muokattaessaan tekstittäjä korjasi kirjoitusvirheitä, muokasi sitä puheeseen, lukuaikaan, repliikkijakoon ja ohjelmakokonaisuuteen sopivaksi, teki värikoodauksia sekä lisäsi ääniä merkitseviä infokylttejä. Kuulovammaistekstityksen käyttötarkoituksen katsottiin kuitenkin rajoittavan tekijän mahdollisuutta luoviin valintoihin siten, ettei ohjelmatekstitystä

¹² Lausunto liittyi rikosasiaan *HelHO 18.10.2017 Nro 17/141255 Dnro R 16/513* (CIS:n ohjelmistot), jossa oli kyse velallisen törkeästä epärehellisydestä sekä ohjelmiston tekijänoikeusloukkauksesta.

pidetty Tekijäl 4.2 §:ssä tarkoitettuna itsenäisenä muunnelmana. Perusteluissa korostettiin yleisellä tasolla sitä, että myös Tekijäl 4.1 §:n mukaisen muunnelman tai käännöksen on suojaa saadakseen oltava omaperäinen – mutta ei otettu kantaa siihen, erosiko kuulovammaistekstityksen ilmaisu perustana olleesta suullisesta esityksestä riittävästi tässä suhteessa.

4 Kokoomateokset

Tekijäl 5 §:n mukaan kokoomateos on kirjallinen tai taiteellinen teos, joka on syntynyt yhdistämällä teoksia tai teoksen osia itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla. Kokoomateoksen luoja ei saa itsenäistä tekijänoikeutta kokoomateokseen sisältyviin teoksiin.

Asiassa *TN 2017:13 (Satokalenteri)* satokalenteri sai suojaa kokoomateoksena, kun tekijän tai tekijöiden luovuus ilmeni aineiden valinnassa. Kukaan toinen ei kaksoisluomiskriteerin mukaisesti todennäköisesti olisi päätnyt samanlaiseen lopputulokseen. Kalenterissa oli erilaisia taulukkoja ja luetteloja kunkin kuukauden sesonkikasviksista ja -vihanneksista sekä niiden ravintoarvoista.

Vastakkaiseen lopputulokseen päädyttiin asiassa *TN 2012:1 (Sähkötekniikan laskutehtävät)*, jossa autoelektronikan laskutehtävistä malliratkaisuineen koostunut tehtäväkokoelma ei saanut suojaa kokoomateoksena. TN katsoi esitöihin (Komiteamietintö 1953:5) viitaten, että kokoomateoksen tuli koostua tekijänoikeudellisesti samanarvoisista teoksista. Koska yksittäiset ratkaisut tai niiden muodostama kokonaisuus eivät täyttäneet itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, ei tehtäväkokoelmakaan voinut saada suojaa kokoomateoksena. Esimerkiksi mallivastaukset oli esitetty siten, että jonkun toisen päättymistä samaan lopputulokseen voitiin pitää todennäköisenä.

5 Yhteisteokset ja yhteenliitetyt teokset

5.1 Rajanvetokriteerit

Yhteisteoksilla tarkoitetaan Tekijäl 6 §:n mukaan teoksia, jotka kaksi tai useammat ovat luoneet siten, etteivät heidän osuutensa muodosta itsenäisiä ja

kokonaisuudesta erotettavissa olevia teoksia. Niiden hyväksikäyttöön on saatava kaikkien tekijöiden lupa. Jos tekijöiden panokset ovat erotettavissa toisistaan, kyse on siitä vastoin *yhteenliitetyistä* teoksista. Tällöin tekijät määräävät itsenäisesti omista teoksistaan.

Käytännössä rajanveto yhteisteosten ja yhteenliitettyjen teosten välillä on osoittautunut haastavaksi. MAO on arvioinut kysymystä asiassa *MAO:155/17 (Warner Music Finland v. Porski Oy)*, jossa kantaja vaati vahvistettavaksi, että sillä oli oikeus käyttää riidanalaisiin karaoketallenteisiin sisältyvää äänitallennetta sekä sanoituksia ilman vastapuolen suostumusta. Arvioitavaksi tuli se, oliko tallenteita pidettävä *yhteisteoksina* vai *yhteenliitettyinä teoksina*, sillä siitä riippui, oliko niitä koskeva määräämis-oikeus riidan osapuolilla yhteisesti (yhteisteos) vai itsenäisesti (yhteenliitetty teos).

MAO viittasi ennakkopäätökseen KKO 1956 II 76, jossa operetin sävellystä ja tekstiä oli pidetty itsenäisinä yhteenliitettyinä teoksina, kun tekstin tekijän ei katsottu osallistuneen sävellyksen luomiseen siten, että häntä olisi pidettävä senkin tekijänä yhdessä säveltäjän kanssa. MAO kiinnitti huomiota TN:n lausuntokäytäntöön (erityisesti TN 2003:11), jonka mukaan merkityksellisiä arviointikriteereitä olivat *teoksen syntyprosessi* (luomisprosessi ja luomiseen osallistuneiden työskentelytapa) ja se, olivatko luomiseen osallistuneiden *henkilöiden panokset erotettavissa* lopputuloksesta siten, että tietyn osan/osien tekijäisyys voitiin selvästi osoittaa. Lausunnossa yhteisteosluonnetta puoltavana tekijänä oli pidetty myös sitä, että teos oli syntynyt teoksen *luomiseen osallistuneiden tiiviin vuorovaikutuksen tuloksena*.

MAO katsoi, että karaoketallenteet *olivat yhteenliitettyjä teoksia*, sillä ”tuotanto on ollut vaihteista ja karaokevideoiden tekemiseen osallistuneiden henkilöiden panokset [...] toisistaan selvästi erotettavissa” (kohta 45). Karaoketallenteet eivät myöskään olleet syntyneet eri henkilöiden tiiviin vuorovaikutuksen tuloksena.

Oikeudenhaltijapiiriin määrittely on tuottanut ongelmia usean henkilön yhteistyönä tekemien elokuvateosten kohdalla. Asiassa *MAO:79/18 (Lavastusteos)* oli kyse siitä, saiko lavastus suojaa eloku-

vasta itsenäisenä teoksena. Kantajan mukaan lavastusteosta oli pidettävä *itsenäisenä teoksena yhteenliitetyssä elokuvateoksessa* tai sitten kyse oli itsenäisestä tekijänoikeudella suojatusta lavastusteoksesta. *Lavastuksen määritelmän osalta* MAO hyväksyi sen tarkoittavan ”elokuvan taustaa, jota vasten näyttelijöiden suoritukset näkyvät erityisesti silloin, kun tämä maisema ja esineistö on edellyttänyt olennaisia toimenpiteitä” (kohta 28). Elokuvassa näkyvä visuaalinen ilme on sitä vastoin laajempi käsite, johon vaikuttavat myös puvustus, valaistus, kuvaus jne.¹³

Ratkaisussa tarkasteltiin myös yhteisteosten ja yhteenliitettyjen teosten välistä rajanvetoa vastaavalla tavalla kuin yllä mainitussa ratkaisussa Warner Music Finland v. Porski Oy. Tapauksessa lavastus oli syntynyt useiden henkilöiden eri vaiheissa tapahtuneen vuorovaikutuksen seurauksena. Asiantuntijatodistelussa oli korostettu lavastusprosessia kokonaisuutena ja lavastuksen ensisijaista tarkoitusta elokuvan kerrontaa tukevana ja kokonaisuuteen mahdollisimman hyvin sulautuvana. Ammattimaisesti toteutetun lavastuksen tunnusmerkki oli, ettei se erottunut elokuvasta. MAO päätyi siihen, ettei elokuvasta ollut erotettavissa erillistä ja itsenäistä lavastusteosta.

Tapauksessa *MAO:302/18 (Iron Sky)* oli kyse Iron Sky -elokuvan kolmiulotteisia animointeja ja muita digitaalisia tehosteita tehneiden kantajien tekijänoikeudesta koko elokuvaan sekä sen yksittäisiin elementteihin. Kantajat oli palkattu mukaan elokuvaprojektiin työskentelemään visuaalisista tehosteista vastanneen alihankkijan lukuun vaihteittain ja erilaisin tavoin pääosin loppuvuoden 2010 ja alkuvuoden 2011 aikana. Elokuva oli valmistunut alkuvuodesta 2012 ja sen laajempi Director’s Cut vuonna 2013. Se oli kaiken kaikkiaan satojen henkilöiden työn tulos, ja tietokoneella luotujen visuaalisten tehosteiden tekemiseen oli osallistunut kymmenkunta keskeistä henkilöä.

Siltä osin kuin asia koski tekijänoikeutta koko elokuvaan, MAO noudatti yllä mainitun ratkaisun Lavastusteos perustelulinjaa. Siinä oli todettu, että yleensä vain käsikirjoittajalla ja ohjaajalla voi olla tekijänoikeus *koko elokuvateokseen*. Muiden osallisten oikeus oli arvioitava sen perusteella, mikä heidän osuutensa merkitys on elokuvalla kokonaisuutena. MAO painotti, että elokuvateoksen tekijöinä pidettävien henkilöiden joukko ei ole kovin laaja. Kantajien luovan ja itsenäisen työn osuus elokuvassa ei siten ollut niin merkittävä, että se olisi tuottanut tekijänoikeutta koko elokuvaan.

Toiseksi oli kyse kunkin kantajan tekijänoikeudesta Iron Sky -elokuvassa käytettyihin avaruusaluksiin tai muihin yksilöityihin teoksiin. Tältä osin ”kolmiulotteisen mallin toteuttamisessa tarvittavan ohjelmiston osaaminen tai mallinnuksen tekniset yksityiskohdat” (kohta 36) olivat MAO:n mukaan teknisen taidon piiriin kuuluvina merkityksettä, samoin kuin luomisen työläys. Itsenäistä ja oma-peräistä työtä ei perustelujen samaisen kohdan mukaan liittynyt myöskään työvaiheeseen, jossa kaksikulotteiset kuvat mallinnettiin mahdollisimman tarkasti ja ohjauksen alaisina kolmiulotteisiksi malleiksi. MAO hylkäsi kaikki paitsi ns. Japanin edustajien alusta koskevat vahvistusvaatimukset.

5.2 Tietokone- ja konsolipelit yhteenliitettyinä teoksina

TN on tarkastellut tietokone- ja konsolipelien oikeudellista luonnetta muun muassa kahdessa lainaoikeutta koskeneessa lausunnossa *TN 2015:7 (Tietokone- ja konsolipelit)* ja *TN 2015:8 (Konsolipelit)*. Keskeisen lähtökohdan arvioinnille muodosti EUT:n ratkaisu C-355/12 Nintendo, jossa EUT oli vahvistanut, ettei videopelejä voida pitää yksinomaan tietokoneohjelmoina, koska ne sisältävät tietokoneohjelman ohella myös muuta aineistoa (kuten grafiikkaa ja äänielementtejä), jonka arvo ei ollut

¹³ Lavastusteoksen määritelmällä ei lopputuloksen kannalta ollut suurta merkitystä. Määrittelytavasta riippuen itsenäistä lavastusteosta ei ratkaisun mukaan olisi joko voitu lainkaan erottaa elokuvateoksesta tai sen määrittäminen kanteessa tarkoitetulla tavalla olisi ollut vaikeaa tai mahdotonta.

supistettavissa pelkkään koodaukseen. Näin ollen TN katsoi, että tietokone- tai konsolipeleissä oli kyse yhteenliitetyistä teoksista, jotka nauttivat suojaa TekijäL:n suojaamina audiovisuaalisina tuotteina.

Tapauksissa oli kyse siitä, oliko tietokone- ja/ tai konsolipelejä pidettävä tuotteina, joiden lainaaminen on tekijänoikeuden näkökulmasta verrattavissa kirjoihin tai elokuviin. TN 2015:7 koski pelkästään ja TN 2015:8 osittain konsolipelejä, jotka teknisestä näkökulmasta arvioituna rinnastuivat TN:n mukaan tietokonepeleihin. Niiden teostyyppiluonteiden osalta TN kiinnitti huomiota siihen, että

ne koostuivat äänestä, liikkuvasta tai liikkumattomasta kuvasta sekä pelin toimintaa ohjaavasta tietokoneohjelmasta muodostaen siten monitahoisien aineistokokoelman. Yhteenliitettynä teoksina niihin sisältyviä yksittäisiä elementtejä suojattiin teoskynnyksen ylittyessä erillisinä teoksina: tietokoneohjelmaa kirjallisena teoksena, musiikkia sävellysteoksena ja kuvia erityyppisinä kuvataiteen tuotteina.

*Marcus Norrgård, Petra Sund-Norrgård ja
Miia-Mari Kasi*